

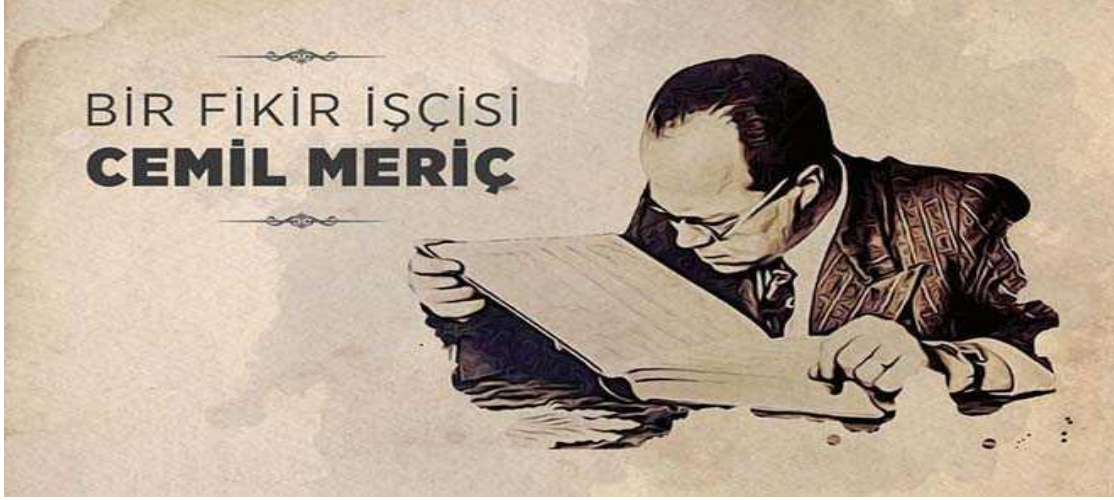
Hayatını Türk irfanına adayan bir fikir işçisi: Cemil Meriç

Kendisini 'Türk irfanına adayan bir fikir işçisi' olarak tanımlayan Cemil Meriç 30 yıl önce bugün dünyadan göçüp gitmişti

MEHMET ŞİMŞEK / aksam.com.tr

<http://www.aksam.com.tr/foto-galeri/kultursanat/hayatini-turk-irfanina-adayan-bir-fikir-iscisi-cemil-meric/38469/5> Erişim: 13 Haziran 2017

Kendisini 'Türk irfanına adayan bir fikir işçisi' olarak tanımlayan Cemil Meriç 30 yıl önce bugün vefat etmişti.

HALA TAM OLARAK ANLAŞILAMADI

Vefatının üzerinden yıllar geçmesine rağmen halen tam olarak anlaşıldığı pek söylenemez Cemil Meriç'in. O hayatını 'öğrenmek ve öğretmek' şeklinde özetlemişti. Batı'yı, Doğu'yu çok iyi tanıyan, günümüz Avrupa'sının gelişim evrelerini ve kültürel temellerini çok iyi temellük etmiş bir fikir adamı olarak ileride hak ettiği yeri bulacağına şüphe yok...

DOĞU VE BATI KÜLTÜRLERİNİ BÜNYESİNDE BARINDIRAN BİR ENTELEKTÜEL

Türk düşünce hayatının özgün isimlerinden olan Cemil Meriç, Doğu ve Batı kültürlerini bünyesinde eritmiş bir entelektüeldir. Doymak bilmez bir öğrenme aşkıyla çeşitli konular üzerine farklı dillerde yazılan kaynakları okur, okudukları üzerinde hükümlere varır ve okuyucusuna yargılarını özel cümlelerle sunar. Dilde zengin, üslupta yalın, bilgide derin bir irfan ortaya çıkar. Umrandan uygarlığa yolculuğu 12 Aralık 1916 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde başlar.

RUMELİ ÇOCUĞU CEMİL MERİÇ

Hüseyin Cemil, Balkan Savaşları sırasında Dimetoka'dan göçmüş bir ailenin çocuğudur. Babası, Dimetoka'da hakimlik yapan Mahmut Niyazi Bey, annesi Zeynep Ziyet Hanım'dır. Baba Mahmut Niyazi Bey Antakya'da Ziraat Bankası Müdürlüğü ve mahkeme reisliği yapar. Yedi yaşına kadar Antakya'da yaşayan Hüseyin Cemil, babasının memuriyetten ayrılması üzerine ailesi ile birlikte Reyhanlı'ya döner. Reyhanlı Rüşdiyesi'nde İlkokulu bitirdikten sonra yeniden Antakya'ya gider.

İLK ÇEVİRİ BALZAC'TAN

Elazığ Lisesi'nde Fransızca öğretmenliğine atandığında takvim yaprakları 1942'yi göstermektedir. Elazığ'a gitmeden önce öğretmen Fevziye Menteşeoğlu ile tanışıp evlenir. Her iki gözündeki yüksek miyoptan ötürü askerlikten muaf tutulan Hüseyin Cemil, ilk çeviri kitabı Balzac'ın "Altın Gözlü Kız" romanını 1943'te yayımlar. Öğretmen eşinin tayininin Elazığ'a çıkmaması ve çiftin bu şehirde iki çocuk kaybedip ancak İstanbul'da doğum yapabileceğinin anlaşılması üzerine 1945'te Elazığ'daki öğretmenlik görevinden ayrılıp İstanbul'a döner. Oğlu Mahmut Ali 1945'te, kızı Ümit ise ertesi yıl dünyaya gelir. Emekli olacağı İstanbul Üniversitesi Fransızca okutmanlığı görevine 1946 yılında başlar, 1974 yılında emekli olur. Victor Hugo'nun Hermani isimli piyesini okutmanlığının ilk yıllarında çevirir.

EN VERİMLİ ÇAĞINDAN GÖZLERİ KAPANIR

Görme yetisini, 1954 yılının bahar aylarında yaşadığı bir kazayla kaybeder. Fransa'da başarısız geçen ameliyatların ardından 1955 yılında yurda döner, artık tamamen görmüyordur fakat en verimli çağı başlayacaktır. Çevresindekilere okuttuğu Fransızca ve İngilizce metinleri sözlü olarak çevirir ve yardımcılara yazdırır. Basılmamış olan bir Fransızca gramer kitabı hazırlar. Kızının aracılığıyla makaleler yazmaya devam eder. Meriç o günleri şu trajik cümleyle özetler: O kadar yalnızdım ki karanlıklardan iblis'in eli uzansa minnetle sıkardım...

GÖNÜL GÖZÜ İLE AYDINLATAN BİR MÜTEFEKKİR

1963 yılından itibaren Edebiyat Fakültesi'nin Sosyoloji bölümünde sosyoloji ve kültür tarihi dersleri verir; bu dersleri emekliliğine kadar sürdürür. Aralıklarla yirmi yıl sürdürdüğü günlüklere 1963 yılında başlar. İlk telif kitabı "Hint Edebiyatı" 1964'te yayımlanır.

Meriç'in yeni yöneldiği alan Hint Kültürü'dür. Hint'ten düşünce hürriyetini, düşüncenin gökkuşağını bütün renkleriyle sevmeyi öğrenir. Bir tarih hocasının Hint'le uğraştığı için onu ayıplaması üzerine, "eskiden Batı aforoz edilirdi, şimdi Doğu aforoz ediliyor. Daima aforoz, daima duvar, daima husumet. Bu lanet çemberini nasıl yıkacağız?" der ve kütüphanesine döner. "Kütüphanene dön, yani kitap ol, aydınlan ve aydınlat" diyerek ideoloji tutsaklığına ve tahripkâr Batıcılığa karşı toplumu aydınlatma görevi üstlenir.

SEN BİZDEN DEĞİLSİN

Doğu medeniyetlerine karşı olan önyargıları yıkmayı amaçlayan ve dört yıllık bir çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan "Bir Dünyanın Eşiğinde" iki kez daha basılır. Hint Edebiyatı'ndan sonra Batı düşüncesinin önemli bir yönünü aydınlatmayı amaçlar. Bu düşünceyle sosyalizmin temelini atan ve sosyolojinin kurucusu olan Saint Simon hakkında bir eser kaleme alır ancak basacak yayınevi bulamaz. Eser, ancak 1967'de Can Yayınları tarafından basılır. İnsanlığın düşünce tarihini inceleyen Meriç, bir Konya yolculuğu sırasında üniversiteli gencin "Sen bizden değilsin" sözü üzerine, ben ve onların kim olduğunu düşünür ve "Uçurumun kenarında uyanıyordum. Demek boşuna çile çekmiş, boşuna yorulmuştum. Bu hüküm hakikatin ta kendisiydi" diyerek aradığı hakikatin kendi öz değerlerinde olduğunu keşfeder.

BU ÜLKE VE KONFERANSLAR DÖNEMİ

"Bana öyle geliyor ki, hayat denen mülâkata bu kitabı yazmak için geldim." dediği "Bu Ülke" adlı kitabını 1976'da yayımlar. Kitap, onun çeşitli fikir, kültür ve edebiyat meselelerine dair aforizmalarından oluşur. Aynı yıl, medeniyet kavramını tartıştığı "Umran'dan Uygarlığa" adlı eseri yayımlanır.

Cemil Meriç, bir ömür boyu hayat tarzı olarak benimsediği okumak, araştırmak ve yazmak şeklindeki fikir işçiliği sonucu elde ettiği ilmi ile, Doğu ve Batı medeniyetlerini mukayese ile okuyucularına sunar. Bu mukayeselerinde Batı medeniyetinin olumsuzluklarına dikkat çeken Meriç, Batılılaşma adına yapılan işlerin yanlışlığına dikkat çekerek, "Işık Doğudan Gelir" sözüyle formüle ettiği tezlerini savunur.

TAKVİMLER 13 HAZİRAN'I GÖSTERDİĞİNDE

Eşi Fevziye Hanım'ı 1983 yılında kaybeden Meriç, aynı yıl Ağustos ayında beyin kanaması geçirir ve sol tarafına felç iner. Takvim yaprakları 13 Haziran 1987'yi gösterdiğinde hayatını

kaybeder. Cenazesi, Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilir. Bugün Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde doğduğu ev müzeye dönüştürülmüş, ziyaretçilerini beklemektedir.

ÜSKÜDAR'DA MAHŞERİ KALABALIK

Cemil Meriç'in cenazesi öğle namazından bir saat önce Üsküdar Yeni Camii avlusuna getirildiğinde çevresinde ailesi, yakınları ve sevenlerin ördüğü bir sevgi çemberi oluşur.

SEVENLERİNİN GÖNLÜ RAZI OLMAZ

Öğle namazını müteakiben kılınan cenaze namazından sonra tabut eller üzerinde alınır. Cami avlusundan çıkarılarak cenaze arabasına konar. Araba çevresinde biriken kalabalık onun arabayla gitmesine müsaade etmez ve tabut tekrar eller üzerine alınarak eller üzerinde Karacaahmet Mezarlığı'na götürülür.

İŞTE CEMİL MERİÇ'İN HAYATINDAN ÖZEL KARELER VE ÖZLÜ SÖZLER

Bir çağın vicdanı olmak isterdim, bir çağın. Daha doğrusu bir ülkenin, idrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmek, Türk insanını Türk insanından ayıran bütün duvarları yıkmak isterdim. Muhteşem bir maziyi daha muhteşem bir istikbale bağlayan körü olmak isterdim. Kelimeden, sevgiden bir köprü...

Mezar taşlarına şiir okumak, güzel; taşlar ayakta dinler sizi. Çölde vaz etmek mutluluk, kumlar perestişle ürperir... (Fotoğraf Cemil Meriç dönemin önde gelen edebiyatçılarıyla birlikte)

İnsanlar sevmek için yaratıldılar. Eşyalar ise kullanılmak için. Dünyadaki kaosun nedeni eşyaların sevimli ve insanların kullanılmasıdır. (Fotoğraf: Cemil Meriç'e bir ödül takdimi yapılırken)

Aydın olmak için önce insan olmak lazım. İnsan mukaddesi olandır. İnsan hırlaşmaz, konuşur; mâruz kalmaz, seçer. (Fotoğraf: Cemil Meriç, eşi Fevziye Hanım ve çocuklarıyla birlikte)

İki yol var insanlık için: Kendi kendini imha veya gerçekten insanlaşmak. İnsanlık tek merkeze yönelen bir tür: Öteki türler gibi dağılıcı değil. Bu biricik düşünen türün sonu çözümlü olmaz. Mekân ve zamanı aşacak insan. Bu kanatlanış birleşmenin, birlikte düşünmenin eseri olacak. Birlikte düşünmek kişiliği ortadan kaldırmaz, geliştirir. Ama düşüncelerini başkalarınınkilerle birleştirmek için, onları sevmek, onlarla kaynaşmak gerek. Kurtuluş bu şuurlanışta. Düşünen insanlığı hayata bağlayacak olan maddi bir rahat değil, kendi kendini aşma, bütünleşmedir. (Fotoğraf: Cemil Meriç öğrencileriyle)

Denize atılan bir şişe her kitap. Asırlar, kumsalda oynayan birer çocuk. İçine gönlünü boşalttığın şişeyi belki açarlar, belki açmazlar.

Sağcı ve solcu gibi sınıflandırmaları hiçbir zaman benimsemedim. Bunlar hakikati kapamaya yarayan uydurmaca mevhumlardır. (Fotoğraf: Eşi Fevziye Hanım, oğlu Mahmut Ali Meriç, kızı Ümit Meriç ve torunuyla birlikte)

Kendini tanımak irfanın ilk merhalesi. Düşünenin görevi insanından kopan, tarihini unutan ve yolunu şaşırان aydınları irşada çalışmak, kızmadan, uzanmadan irşat.

Bütün ideolojilere kapıları açmık, hepsini tanımak, hepsini tartışmak ve Türkiye'nin kaderini onların aydınlığında fakat tarihimizin büyük mirasına dayanarak inşa etmek... İşte en doğru yol.

Her dudakta aynı rezil şikâyet: Yaşanmaz bu memlekette! Neden? Efendilerimizi rahatsız eden bu toz bulutu, bu lağım kokusu, bu insan makine uğultusu mu? Hayır, onlar Türkiye'nin insanından şikayetçi. İnsanından, yani kendilerinden. Aynaya tahammülleri yok. Vatanlarını yaşanmaz bulanlar, vatanlarını yaşanmazlaştıranlardır.

Kendi gerçeğimizi kendi kelimelerimizle anlayıp, anlatmak, her namuslu yazarın vicdran borcu. (Fotoğraf: Cemil Meriç sığındığım limanlarım dediği kitaplarıyla birlikte)

İzmler idrakimize giydirilen deli gömlekleri.

Kamus bir milletin hafızasızı yani kendisi; heyecanla, hasasiyetiyle, şuuruyla. Kamusa uzanan el namusa uzanmıştır. Her mukaddesi yıkan Fransız ihtilali, tek mukaddese saygı göstermiş; kamusa.

Karanlıkları devirmek ve aydınlık bir çağın kapılarını aşmak için en mükemmel silah: Kalem...

Aşk bir teslimiyettir, bir eriyiştir. Yeniden doğmak için uyanıştır. Aşkın bütün sırrı iki kelimedir; varlığından soyunmak...

İrfan asaletini kaybetti. Hafızaya çakıl taşı gibi saklanan bilgi kırıntılarına yeni bir ad bulduk: Kültür.

İrfan düşüncenin bütün kutuplarını kucaklayan bir kelime. İrfan kemale açılan kapı, amelle taçlanan ilim. İrfan bir mevhibedir, cehdle gelişen bir mevhibe.

Okumak iki ruh arasında aşıkâne bir mülakattır.

Kitap istikbale yollanan mektup, smokin giyen heyecan, mumyalanan tefekkürdür....

Nereye gidersen git, bulacağın aydınlık, zihninin aydınlığı kadar olacaktır. (Fotoğraf: Cemil Meriç'in İstanbul Sultanahmet'te bulunan Türk Edebiyatı Vakfı'nı ziyareti ve yazar Ahmet Kabaklı ile sohbeti)

Çıkar konuşunca vicdan susar.

Bir kelimeyle: Dinsizlik, Batı'nın yükselen sınıfları için ne kadar hayırlıysa, bizim için o kadar meşumdur: onlar için ilerleyiş bizim için sözlüs ifade eder.

Aldatmayan tek sevgili var dünyada: Mutlak güzel...

BİR FİKİR İŞÇİSİ: CEMİL MERİÇ

- 12 Aralık 1916'da Hatay Reyhanlı'da doğdu
- Fransız idaresindeki Hatay'da Antakya Sultanisi'ni okudu
- İlk yazısı 1928'de Hatay'da Yeni Gün gazetesinde çıktı
- 1940'da İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümünde, **Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi** gördü
- 1942 - 1945 arasında **Elazığ lisesinde** mecburi hizmetini yaptı
- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Yabancı Diller Okutmanlığı görevinde bulundu, **sosyoloji bölümünde dersler verdi**
- Meriç, gözlerindeki miyop rahatsızlığının artması sonucu **1955'de görme yetisini kaybetti**
- 1964'te Batı düşüncesinin karşısına Doğu'yu çıkararak, Asya düşüncesinin önemini vurgulayan **"Hint Edebiyatı"** eserini yayımladı
- Hanore de Balzac** ve **Victor Hugo** tercümelemleri yaptı
- Yirminci Asır, Yeni İnsan, Türk Edebiyatı, Yeni Devir, Pınar, Doğuş** ve **Edebiyat** dergilerinde yazıları ve çevirileri yayımlandı
- Hisar dergisinde **"Fildişi Kuleden"** başlığı ile sürekli denemeler yazdı
- 1974'te **İstanbul Üniversitesi'nden emekli oldu**
- 1984'te geçirdiği beyin kanamasının ardından felç geçirdi
- 13 Haziran 1987'de İstanbul'da vefat etti

ESERLERİ

İNCELEME DALINDA

"Hind Edebiyatı", "Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist", "Bu Ülke", "Umrandan Uygarlığa", "Bir Dünyanın Eşiğinde", "Işık Doğudan Gelir", "Kültürden İrfana"

DÜŞÜNCE, TARİH VE DERLEME

"Kırk Ambar", "Bir Facianın Hikayesi", "Sosyoloji Notları ve Konferanslar"

DENEME VE GÜNLÜK

"Mağaradakiler", "Jurnal"

ÖDÜLLERİ

1980'de "Kırk Ambar" adlı eseriyle Türkiye Milli Kültür Vakfı Ödülü'ne layık görüldü

1981'de Ankara Yazarlar Birliği tarafından "Yılın Yazarı" seçildi